

**TEMELJNI
MEDNARODNI
ZADRUŽNI
DOKUMENTI**



Uvod v štiri temeljne mednarodne dokumente o zadružništvu

Svetovno zadružno gibanje je v zadnjih desetletjih v globalni skupnosti več kot treh milijonov zadrug na svetu izvedlo nekaj sistematično vodenih večletnih razprav, skozi katere so dosegli strinjane o temeljnih značilnostih zadrug, vrstah zadrug ter o njihovem pomenu za družbo in razvoj. Kot posledica teh procesov je nastalo več mednarodnih zadružnih dokumentov, ki so danes temelji razumevanja in razvoja zadrug ter središče identitete zadružništva. V tem sklopu ČKZ vam predstavljamo slovenske prevode štirih od teh temeljnih mednarodnih zadružnih dokumentov. Prvi, ključni zadružni dokument je Izjava o zadružni identiteti (*Statement on the Co-operative Identity*), ki jo je leta 1995 objavila Mednarodna zadružna zveza. Edini prevod tega dokumenta je sicer na svoji spletni strani že pred leti objavila Zadružna zveza Slovenije, mi pa ga zdaj predstavljamo v »osveženi« in z drugimi mednarodnimi dokumenti terminološko usklajeni obliki. Drugi, Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193 – spodbujanje zadrug (*Recommendation 193 of the ILO on the Promotion of Cooperatives*), je pomemben predvsem zato, ker gre za dokument, ki so ga potrdile vlade držav članic Mednarodne organizacije dela, kar pomeni, da na podlagi tega priporočila tudi Vlada Republike Slovenije potrjuje definicijo, vrednote in načela zadružništva ter njihov pomen za družbo in razvoj, kakor tudi usmeritve za spodbujanje zadružništva. Tretji in četrti dokument, Svetovna deklaracija o delavskih zadrugah (*World*

Declaration on Worker Cooperatives) in Svetovni standardi socialnih zadrug (*World Social Cooperative Standards*), pa sta za nas pomembna predvsem zato, ker se trenutno prav na področjih, ki jih usmerjata ta dva dokumenta, v Sloveniji najbolj intenzivno razvijajo nove zadruge.

Prevodi teh štirih temeljnih zadružnih dokumentov so nastali kot prostovoljski projekt sodelovanja Jezikovne zadruge Soglasnik in Združenja Center alternativne in avtonomne produkcije – CAAP. Ta majhen prevajalski projekt je po eni strani priskrbel prevode temeljnih dokumentov, ki naj postanejo »učbeniki« vsake zadružne šole, po drugi strani pa naj bodo tudi projekt raziskovanja sodobne zadružne terminologije, ki v celotnem obsegu še ni uvedena v slovenski strokovni zadružni jezik ali v splošno rabo zadružnic in zadružnikov ter drugih akterjev na področju zadružništva pri nas. Pri tem velja poudariti, da smo pri prevajanju angleške besede »social« sicer sprejeli kompromis v skladu s pretežno rabo v Sloveniji ter jo prevajali kot »socialno«, pri čemer apeliramo na bralca za razumevanje njene pomenske dimenzije tudi ali predvsem kot »družbenega« in »skupnostnega«.

Zadružna identiteta, vrednote in načela¹

Definicija

Zadruga je avtonomno združenje oseb, prostovoljno povezanih z namenom, da na skupne ekonomske, družbene in kulturne potrebe ter prizadevanja odgovarjajo prek podjetja v skupni lasti, ki ga upravljajo demokratično.

Vrednote

Zadruge temeljijo na vrednotah **samopomoči, samoodgovornosti, demokratičnosti, enakosti, pravičnosti** in **solidarnosti**. V skladu s tradicijo začetnikov zadružništva člani zadrug verjamejo v etične vrednote poštenosti, odprtosti, družbene odgovornosti in skrbi za druge.

Načela

Zadružna načela so smernice, po katerih zadruge prenašajo svoje vrednote v prakso.

1. Prostovoljno in odprto članstvo

Zadruge so prostovoljne organizacije, katerih članstvo je odprto za vse, ki so sposobni uporabljati njihove storitve in so pripravljeni sprejeti odgovornosti, izhajajoče iz članstva, brez spolne, socialne, rasne, politične ali verske diskriminacije.

2. Demokratično upravljanje članov

Zadruge so demokratične organizacije v upravljanju svojih članov, ki aktivno sodelujejo pri oblikovanju politik in sprejemanju odločitev. Izvoljeni predstavniki in

¹ Dokument je nastal pod okriljem Mednarodne zadružne zveze (ICA – *International Co-operative Alliance*) in je bil sprejet na generalni skupščini zveze leta 1995 v Manchestru.

predstavnice zadruga so odgovorne članstvu. V zadrugah prvega reda imajo člani enake glasovalne pravice (en član, en glas), na demokratičen način so organizirane tudi zadruga nadaljnjih redov.

3. Ekonomska udeležba članov

Člani pravično prispevajo in demokratično upravljajo kapital zadruga. Običajno je vsaj del kapitala v skupni lasti zadruga. Za kapital, ki ga člani vplačajo kot obvezni vpisni delež, običajno prejmejo omejeno povračilo, pogosto pa ga sploh ne prejmejo. Člani razporejajo presežke za katerega koli ali za vse naslednje namene: razvoj zadruga, po možnosti z oblikovanjem rezerv, pri čemer vsaj njihov del ostaja nedeljiv; nagrajevanje članov sorazmerno z obsegom njihovega poslovanja z zadruga in podpiranje drugih dejavnosti, ki jih odobri članstvo.

4. Avtonomija in neodvisnost

Zadruga so avtonomne organizacije, ki temeljijo na samopomoči, in jih upravljajo njihovi člani. Če sklepajo dogovore z drugimi organizacijami, vključno z vladami, ali pridobivajo kapital iz zunanjih virov, to počnejo pod pogoji, ki zagotavljajo demokratično upravljanje članov in ohranjajo zadruga avtonomijo.

5. Izobraževanje, usposabljanje in obveščanje

Zadruga zagotavljajo izobraževanje in usposabljanje za svoje člane, izvoljene predstavnike, menedžerje in zaposlene, da lahko učinkovito prispevajo k razvoju svojih zadruga. Zadruga obveščajo širšo javnost – še posebej mlade in oblikovalce javnega mnenja – o naravi in koristih zadruga sodelovanja.

6. Sodelovanje med zadrugami

Zadruga najučinkoviteje služijo svojim članom in krepijo zadruga gibanje s tem, ko sodelujejo v lokalnih, državnih, regijskih in mednarodnih strukturah.

7. Skrb za skupnost

Zadruga si prizadevajo za trajnostni razvoj svojih skupnosti prek politik, ki jih odobrijo njihovi člani.

Prevod: Jezikovna zadruga Soglasnik in Združenje Center alternativne in avtonomne produkcije – CAAP.

Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193 – Spodbujanje zadrug, september 2002

Preambula

Generalna konferenca Mednarodne organizacije dela,

ki jo je v Ženevi sklical upravni organ Mednarodnega urada za delo – ta se je sestel na svojem 90. zasedanju 3. junija 2002 –, je

ob upoštevanju pomena zadrug pri ustvarjanju delovnih mest, mobiliziranju virov, ustvarjanju naložb in njihovem prispevku h gospodarstvu,

ob upoštevanju dejstva, da zadruge v različnih oblikah spodbujajo čim večjo udeležbo vseh ljudi v gospodarskem in družbenem razvoju,

ob upoštevanju dejstva, da je globalizacija povzročila nove in različne pritiske, težave, izzive in odprla priložnosti za zadruge ter opozorila, da potrebujemo močnejše oblike človeške solidarnosti na nacionalni in mednarodni ravni, če želimo zagotoviti pravično porazdelitev koristi globalizacije, in ob upoštevanju Deklaracije o temeljnih načelih in pravicah pri delu Mednarodne organizacije dela, ki jih je sprejela Mednarodna konferenca dela na svojem 86. zasedanju (1998), in ob upoštevanju pravic in načel, ki jih vsebujejo mednarodne konvencije in priporočila o delu, zlasti Konvencija o prisilnem ali obveznem delu (1930), Konvencija o sindikalni svobodi in varstvu sindikalnih pravic (1948), Konvencija o uporabi načel o pravicah organiziranja in kolektivnega dogovarjanja (1949), Konvencija o enakem plačilu (1951), Konvencija o socialni varnosti (minimalni standardi) (1952), Konvencija o

odpravi prisilnega dela (1957), Konvencija o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih (1958), Konvencija o politiki zaposlovanja (1964), Konvencija o minimalni starosti (1973), Konvencija in Priporočilo o organizacijah podeželskih delavcev (1975), Konvencija in Priporočilo o razvoju človeških virov (1975), Priporočilo o politiki zaposlovanja (dopolnilne določbe) (1984), Priporočilo o ustvarjanju delovnih mest v malih in srednje velikih podjetjih (1998) in Konvencija o najhujših oblikah otroškega dela (1999),

ob sklicevanju na načelo iz Filadelfijske deklaracije, da »delo ni blago«,

ob poudarjanju, da je uresničevanje dostojnega dela za delavce po vsem svetu glavni cilj Mednarodne organizacije dela,

po odločitvi za sprejetje nekaterih predlogov v zvezi s spodbujanjem zadrug, kar je četrta točka dnevnega reda zasedanja,

po ugotovitvi, da so ti predlogi v obliki priporočila,

dvajsetega junija 2002 sprejela naslednje priporočilo, ki se lahko navaja kot Priporočilo o spodbujanju zadrug (2002).

I. OBSEG, OPREDELITEV IN CILJI

- 1. Ugotovljeno je bilo, da zadruga delujejo v vseh sektorjih gospodarstva. To priporočilo velja za vse vrste in oblike zadrug.
- 2. Za namene tega priporočila zadruga pomeni avtonomno združenje oseb, prostovoljno povezanih z namenom, da na skupne ekonomske, družbene in kulturne potrebe ter prizadevanja odgovarjajo prek podjetja v skupni lasti, ki ga upravljajo demokratično.
- 3. Promocija in krepitev identitete zadrug naj se spodbujata na podlagi:
 - a) združnih vrednot samopomoči, samoodgovornosti, demokratičnosti, enakosti, pravičnosti in solidarnosti; prav tako etičnih vrednot poštenosti, odprtosti, družbene odgovornosti in skrbi za druge;
 - b) načel sodelovanja, ki jih je razvilo mednarodno združno gibanje in ki so navedena v prilogi k temu priporočilu; ta načela so: prostovoljno in odprto članstvo, demokratično upravljanje članov, ekonomska udeležba članov, avtonomija in neodvisnost, izobraževanje, usposabljanje in obveščanje, sodelovanje med zadrugami in skrb za skupnost.
- 4. Razvijejo naj se ukrepi, s katerimi se spodbuja potencial zadrug v vseh državah, ne glede na njihovo stopnjo razvoja, da se njim in njihovemu članstvu zagotovi pomoč pri:

- a) ustvarjanju in razvijanju dejavnosti, ki ustvarjajo prihodke in trajnostne dostojne zaposlitve;
 - b) razvijanju zmogljivosti človeških virov in poznavanja vrednot, prednosti in koristi združnega gibanja z izobraževanjem in usposabljanjem;
 - c) razvijanju poslovnega potenciala, vključno s podjetniškimi in poslovnimi zmogljivostmi;
 - d) krepitvi njihove konkurenčnosti ter dostopanju do trgov in institucionalnih finančnih sredstev;
 - e) povečevanju prihrankov in naložb;
 - f) izboljševanju socialne in gospodarske blaginje ob upoštevanju dejstva, da je treba odpraviti vse oblike diskriminacije;
 - g) prispevanju k trajnostnemu človekovemu razvoju ter
 - h) vzpostavljanju in širitvi uspešnega in dinamičnega sektorja gospodarstva, kamor spadajo zadruga in ki odgovarja na družbene in gospodarske potrebe skupnosti.
- 5. Sprejemanje posebnih ukrepov naj se spodbuja, da se tako zadrugam kot podjetjem in organizacijam, ki jih navdihuje solidarnost, omogoči, da odgovorijo na potrebe svojih članov in potrebe družbe, vključno s tistimi iz prikrajskih skupin, da bi bila dosežena njihova socialna vključenost.

II. OKVIR POLITIK IN VLOGA VLAD

- 6. V uravnoteženi družbi so potrebni močan javni in zasebni sektor ter močan združni, vzajemni ter drugi socialni in nevladni sektor. Ravno v tem kontekstu bi morale vlade zagotoviti podporni politični in pravni okvir, ki je v skladu z naravo in funkcijo zadrug ter upošteva združne vrednote in načela iz tretjega odstavka. S tem bi:
 - a) vzpostavili institucionalni okvir, ki bo omogočil registracijo zadrug na čim hitrejši, preprostejši, finančno čim bolj dostopen in učinkovit način;
 - b) spodbujali politike, katerih namen je ustvariti ustrezne rezerve, pri čemer bi lahko bil vsaj del rezerv nedeljiv, ter solidarnostne sklade v zadrugah;
 - c) zagotovili sprejetje ukrepov za nadzor zadrug pod pogoji, ki ustrezajo njihovi naravi in funkcijam, spoštujejo njihovo avtonomijo in so v skladu z nacionalno zakonodajo in prakso ter niso nič manj ugodni od tistih, ki se uporabljajo za druge oblike podjetij in družbenih organizacij;
 - d) omogočali članstvo zadrug v združnih strukturah v skladu s potrebami članov zadrug ter
 - e) spodbujali razvoj zadrug kot avtonomnih in samoupravnih podjetij, zlasti na področjih, na katerih imajo zadruga pomembno vlogo ali zagotavljajo storitve, ki sicer niso zagotovljene.

- 7.
 - (1) Spodbujanje zadrug ob upoštevanju vrednot in načel iz tretjega odstavka naj se obravnava kot eden od stebrov nacionalnega in mednarodnega gospodarskega in socialnega razvoja.
 - (2) Zadruga naj se obravnava v skladu z nacionalno zakonodajo in prakso ter pod pogoji, ki niso nič manj ugodni od tistih, ki veljajo za druge oblike podjetij in družbenih organizacij. Vlade naj po potrebi uvedejo podpirne ukrepe za dejavnosti zadrug, ki dosegajo specifične rezultate socialnih in javnih politik, kot je spodbujanje zaposlovanja ali razvoj dejavnosti v korist prikrajšanih skupin ali regij. Taki ukrepi bi morali med drugim in kolikor je mogoče vključevati davčne ugodnosti, posojila, nepovratna sredstva, dostop do programov javnih del in posebne določbe o javnih naročilih.
 - (3) Posebna pozornost naj se nameni povečanju udeležbe žensk v zadrugnem gibanju na vseh ravneh, zlasti na upravljalni ravni in vodilnih položajih.
- 8.
 - (1) Nacionalne politike naj predvsem:
 - a) spodbujajo temeljne standarde dela Mednarodne organizacije dela in Deklaracijo o temeljnih načelih in pravicah pri delu Mednarodne organizacije dela za vse delavce v zadrugah brez kakršnegakoli razlikovanja;
 - b) zagotovijo, da se zadruga ne ustanavlja ali uporablja z namenom neskladnega ravnanja z delovno zakonodajo ali da se ne uporablja z namenom vzpostavljanja prikritih delovnih razmerij ter se borijo proti lažnim zadrugam, ki kršijo pravice delavcev, tako da zagotovijo uporabo delovne zakonodaje v vseh podjetjih;
 - c) spodbujajo enakost spolov v zadrugah in pri njihovem delu;
 - d) spodbujajo ukrepe, s katerimi se v zadrugah upoštevajo najboljše delovne prakse, vključno z dostopom do ustreznih informacij;
 - e) razvijajo tehnično in poklicno znanje in spretnosti, podjetniške in poslovodne sposobnosti, poznavanje poslovnega potenciala ter splošno znanje in spretnosti na področju ekonomskih in socialnih politik pri članih, delavcih in vodstvenih delavcih ter izboljšajo njihov dostop do informacijskih in komunikacijskih tehnologij;
 - f) spodbujajo izobraževanje in usposabljanje na področju zadrugnih načel in praks na vseh ustreznih ravneh nacionalnega sistema izobraževanja in usposabljanja ter v širši družbi;
 - g) spodbujajo sprejetje ukrepov, s katerimi bosta zagotovljena varnost in zdravje na delovnem mestu;
 - h) zagotovijo usposabljanje in druge oblike pomoči, s katerimi se bosta izboljšali stopnja produktivnosti in konkurenčnosti zadrug ter kakovost blaga in storitev, ki jih ponujajo;

- i) omogočajo dostop zadrug do posojil;
- j) omogočajo dostop zadrug do trgov;
- k) spodbujajo širjenje informacij o zadrugah in
- l) si prizadevajo za izboljšanje nacionalne statistike o zadrugah z namenom oblikovanja in izvajanja razvojnih politik.
- (2) Take politike naj:
 - a) oblikovanje in izvajanje politik in predpisov o zadrugah po potrebi decentralizirajo na regionalno in lokalno raven;
 - b) določijo pravne obveznosti zadrug na področjih, kot so registracija, finančna in družbena revizija ter pridobivanje licenc;
 - c) spodbujajo dobro prakso upravljanja podjetij v zadrugah.
- 9. Vlade naj podpirajo pomembno vlogo zadrug pri preoblikovanju tega, kar so pogosto mejne preživetvene dejavnosti (včasih imenovane neformalna ekonomija), v zakonito delo, ki je popolnoma vključeno v uradno gospodarsko življenje.

III. IZVAJANJE JAVNIH POLITIK ZA SPODBUJANJE ZADRUG

- 10. (1) Države članice naj sprejmejo posebno zakonodajo in predpise o zadrugah, ki temeljijo na združnih vrednotah in načelih iz tretjega odstavka, ter revidirajo tako zakonodajo in predpise, kadar je to primerno.
 - (2) Pri oblikovanju in reviziji zakonodaje, politik in predpisov, veljavnih za zadruge, naj se vlade posvetujejo z združnimi organizacijami ter zadevnimi organizacijami delodajalcev in delavcev.
- 11. (1) Vlade naj zadrugam omogočijo dostop do podpornih storitev, da bi jih okrepile in povečale njihovo uspešnost poslovanja in zmožnost, da ustvarjajo zaposlitve in prihodke.
 - (2) Kadar je to mogoče, naj te storitve vključujejo:
 - a) programe za razvoj človeških virov;
 - b) raziskovalne storitve in storitve svetovanja pri upravljanju;
 - c) dostop do financiranja in naložb;
 - d) računovodske in revizijske storitve;
 - e) informacijske storitve upravljanja;
 - f) storitve informiranja in odnosov z javnostmi;
 - g) svetovalne storitve na področju tehnologije in inoviranja;
 - h) pravne in davčne storitve;
 - i) podporne storitve za trženje in
 - j) po potrebi druge podporne storitve.
 - (3) Vlade naj omogočajo vzpostavitev teh podpornih storitev. Zadruge in njihove organizacije naj spodbujajo k sodelovanju pri organiziranju in upravljanju teh storitev ter k njihovem financiranju, kadar je to mogoče in primerno.

- (4) Vlade naj prepoznajo vlogo zadrug in njihovih organizacij, tako da razvijajo ustrezne instrumente, katerih namen je ustvarjati in krepiti zadruge na nacionalni in lokalni ravni.
- 12. Vlade naj po potrebi sprejmejo ukrepe, s katerimi bodo zadrugam omogočale dostop do naložbenih finančnih sredstev in posojil. Ti ukrepi naj predvsem:
 - a) omogočajo ponudbo posojil in drugih finančnih instrumentov;
 - b) poenostavijo upravne postopke, odpravijo neustrezne stopnje zadružnega premoženja in zmanjšajo stroške transakcij posojil;
 - c) omogočajo avtonomen sistem financiranja zadrug, vključno s hranilnimi in kreditnimi, bančnimi in zavarovalniškimi zadrugami;
 - d) vključijo posebne določbe za prikrajšane skupine.
- 13. Da bi spodbujale zadružno gibanje, naj vlade spodbujajo ugodne pogoje za razvoj tehničnih, poslovnih in finančnih povezav med vsemi oblikami zadrug z namenom omogočanja izmenjave izkušenj ter delitev tveganj in koristi.

IV. VLOGA ORGANIZACIJ DELODAJALCEV IN DELAVCEV TER ZADRUŽNIH ORGANIZACIJ IN ODNOSI MED NJIMI

- 14. Organizacije delodajalcev in delavcev naj ob prepoznavanju pomena zadrug za uresničitev ciljev trajnostnega razvoja skupaj z zadružnimi organizacijami iščejo načine in sredstva za spodbujanje zadrug.
- 15. Organizacije delodajalcev naj po potrebi omogočijo včlanjevanje zadrug, ki se jim želijo pridružiti, in zagotovijo ustrezne podporne storitve pod enakimi pogoji, ki veljajo za druge člane.
- 16. Organizacije delavcev naj se spodbuja k:
 - a) svetovanju in pomoči delavcem v zadrugah, da se pridružijo organizacijam delavcev;
 - b) pomoči njihovim članom pri vzpostavljanju zadrug, tudi z namenom, da se zagotovi dostop do temeljnih dobrin in storitev;
 - c) sodelovanju v odborih in delovnih skupinah na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni, ki obravnavajo gospodarske in družbene probleme, ki se tičejo zadrug;
 - d) pomoči in sodelovanju pri vzpostavljanju novih zadrug z namenom, da se ustvarijo ali ohranijo zaposlitve, tudi v primerih predlogov za zapiranje podjetij;
 - e) pomoči in sodelovanju v programih za zadruge, katerih namen je povečanje njihove produktivnosti;
 - f) spodbujanju enakih možnosti v zadrugah;
 - g) spodbujanju izvajanja pravic delavcev članov zadrug in
 - h) zagotavljanju katerih koli drugih dejavnosti za spodbujanje zadrug,

- vključno z izobraževanjem in usposabljanjem.
- 17. Zadruga in organizacije, ki jih zastopajo, naj se spodbuja k:
 - a) vzpostavljanju aktivnega odnosa z organizacijami delodajalcev in delavcev ter zadevnimi vladnimi in nevladnimi agencijami z namenom, da se ustvari ugodno okolje za razvoj zadrug;
 - b) upravljanju lastnih podpornih storitev in prispevanju pri njihovem financiranju;
 - c) zagotavljanju tržnih in finančnih storitev za povezane zadruge;
 - d) vlaganju v razvoj človeških virov njihovih članov, delavcev in vodstvenih delavcev ter k njihovem spodbujanju;
 - e) spodbujanju nastajanja ter povezovanja z nacionalnimi in mednarodnimi združenimi organizacijami;
 - f) zastopanju nacionalnega združenega gibanja na mednarodni ravni in
 - g) zagotavljanju katerih koli drugih dejavnosti za spodbujanje zadrug.

V. MEDNARODNO SODELOVANJE

- 18. Mednarodno sodelovanje naj se zagotavlja s pomočjo:
 - a) izmenjave informacij o politikah in programih, ki so se izkazali za učinkovite pri ustvarjanju zaposlitev in prihodkov za člane zadrug;
 - b) krepitev in spodbujanja odnosov med nacionalnimi in mednarodnimi organi in institucijami, ki so vključeni v razvoj zadrug, da se omogočijo:
 - (i) izmenjava osebja in zamisli, gradiv za izobraževanje in usposabljanje, metodologij in referenčnega gradiva;
 - (ii) zbiranje in uporaba raziskovalnega gradiva in drugih podatkov o zadrugah in njihovem razvoju;
 - (iii) vzpostavljanje zavezništva in mednarodnih partnerstev med zadrugami;
 - (iv) spodbujanje in varstvo združnih vrednot in načel ter
 - (v) vzpostavljanje poslovnih odnosov med zadrugami;
 - c) dostopa zadrug do nacionalnih in mednarodnih podatkov, kot so informacije o trgih, zakonodaji, metodah in tehnikah usposabljanja, tehnologij in standardov za proizvode ter
 - d) razvoja skupnih regionalnih in mednarodnih smernic in zakonodaje za spodbujanje zadrug, kadar je to upravičeno in mogoče ter po posvetovanju z zadevnimi zadrugami in organizacijami delodajalcev in delavcev.

VI. KONČNA DOLOČBA

- 19. Pričujoče priporočilo spreminja in nadomešča Priporočilo o zadrugah (za države v razvoju) iz leta 1966.

Priloga

IZPISEK IZ IZJAVE O ZADRUŽNI IDENTITETI, KI JO JE LETA 1995 SPREJELA GENERALNA SKUPŠČINA MEDNARODNE ZADRUŽNE ZVEZE

- Zadrुžna načela so smernice, po katerih zadrugе prenašajo svoje vrednote v prakso.
- **Prostovoljno in odprto članstvo**
Zadrugе so prostovoljne organizacije, katerih članstvo je odprto za vse, ki so sposobni uporabljati njihove storitve in so pripravljeni sprejeti odgovornosti, ki izhajajo iz članstva, brez spolne, socialne, rasne, politične ali verske diskriminacije.
- **Demokratično upravljanje članov**
Zadrugе so demokratične organizacije v upravljanju svojih članov, ki aktivno sodelujejo pri oblikovanju politik in sprejemanju odločitev. Izvoljeni predstavniki in predstavnice zadrugе so odgovorni članstvu. V zadrugah prvega reda imajo člani enake glasovalne pravice (en član, en glas), na demokratičen način so organizirane tudi zadrugе nadaljnjih redov.
- **Ekonomska udeležba članov**
Člani pravično prispevajo in demokratično upravljajo kapital zadrugе. Običajno je vsaj del kapitala v skupni lasti zadrugе. Za kapital, ki ga člani vplačajo kot obvezni vpisni delež, običajno prejmejo omejeno povračilo, pogosto pa ga sploh ne prejmejo. Člani razporejajo preseške za kateregakoli ali za vse naslednje namene: razvoj zadrugе, po možnosti z oblikovanjem rezerv, pri čemer vsaj njihov del ostaja nedeljiv; nagrajevanje članov sorazmerno z obsegom njihovega poslovanja z zadrugo in podpiranje drugih dejavnosti, ki jih odobri članstvo.
- **Avtonomija in neodvisnost**
Zadrugе so avtonomne organizacije, ki temeljijo na samopomoči, in jih upravljajo njihovi člani. Če sklepajo dogovore z drugimi organizacijami, vključno z vladami, ali pridobivajo kapital iz zunanjih virov, to počnejo pod pogoji, ki zagotavljajo demokratično upravljanje članov in ohranjajo zadrुžno avtonomijo.
- **Izobraževanje, usposabljanje in obveščanje**
Zadrugе zagotavljajo izobraževanje in usposabljanje za svoje člane, izvoljene predstavnike, menedžerje in zaposlene, da lahko učinkovito prispevajo k

razvoju svojih zadrug. Zadruge obveščajo širšo javnost – še posebej mlade in oblikovalce javnega mnenja – o naravi in koristih združnega sodelovanja.

- **Sodelovanje med zadrugami**

Zadruge najučinkoviteje služijo svojim članom in krepijo združno gibanje s tem, ko sodelujejo v lokalnih, državnih, regijskih in mednarodnih strukturah.

- **Skrb za skupnost**

Zadruge si prizadevajo za trajnostni razvoj svojih skupnosti prek politik, ki jih odobrijo njihovi člani.

Prevod: Jezikovna zadruga Soglasnik in Združenje Center alternativne in avtonomne produkcije – CAAP.

Svetovna deklaracija o delavskih zadrugah¹

Sprejeta 23. septembra 2005 na generalni skupščini Mednarodne zadrugne zveze v Cartageni v Kolumbiji.

Ta Deklaracija bo prilagojena za različne jezike, pri čemer bodo na podlagi izvirne angleške ali španske verzije ali obeh upoštevane različne kulture, jezikovna tradicija in raba zadrugnega besednjaka.

Splošni premisleki

1. Človeštvo trajno išče kakovostno izboljšanje oblik organiziranja dela in si prizadeva doseči čedalje boljše, pravičnejše in bolj dostojanstvena delovna razmerja.
2. Ljudje zdaj opravljajo svoje poklicne dejavnosti v treh osnovnih oblikah: a) samostojno kot samozaposleni, ki jih torej opredeljujejo lastne sposobnosti in samoregulacija; b) kot delavci proti plačilu, pod stalno podrejenostjo delodajalcu, ki zagotavlja nadomestilo, izhajajoče izključno iz individualnih ali kolektivnih pogajanj; ali c) v tretji obliki, imenovani delavsko lastništvo, v katerem delo in upravljanje potekata skupaj, brez značilnih omejitev samostojnega dela in ne izključno v skladu s pravili običajnega dela proti plačilu.

¹ Dokument je nastal pod okriljem Mednarodne organizacije industrijskih, obrtniških in storitvenih zadrug (*International Organisation of Industrial, Artisanal and Service Producers' Co-operatives* - CICOPA) in je bil leta 2005 sprejet na generalni skupščini Mednarodne zadrugne zveze (*ICA - International Co-operative Alliance*) v Cartageni v Kolumbiji.

3. Med oblikami delavskega lastništva prav organiziranje v obliki delavskih zadrug danes dosega najvišjo stopnjo razvoja in pomena v svetu ter je strukturirano na podlagi univerzalnih načel, vrednot in načinov delovanja zadružništva, zapisanih v Izjavi o zadružni identiteti (Manchester, 1995), dogovorjeni v okviru Mednarodne zadružne zveze (ICA), in vključenih v Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193 – Spodbujanje zadrug (2002).

4. Delavske zadruge so zavezane k ravnanju v skladu z zgoraj omenjeno Izjavo o zadružni identiteti. Poleg tega je postalo nujno na svetovni ravni definirati nekatere osnovne značilnosti in notranja operativna pravila, ki veljajo izključno za to vrsto zadrug, ta pa imajo posebne cilje in namene, drugačne od ciljev in namenov zadrug drugih kategorij. Ta opredelitev bo okrepila skladnost in univerzalno identiteto zadružnega delavskega lastništva, spodbudila njegov razvoj ter na svetovni ravni priznala njegovo družbeno in gospodarsko vlogo pri ustvarjanju dostojnih in vzdržnih delovnih mest ter hkrati preprečevala odstopanja ali zlorabe.

5. Svetovna deklaracija je prav tako potrebna za usmerjanje pozornosti na pomen zadružnega delavskega lastništva, spodbujanje delavskih zadrug in njihovih odnosov z zadrugami drugih kategorij, pa tudi z državo, mednarodnimi organizacijami, podjetniškim svetom in sindikati. To je potrebno, da se zagotovi razvoj in spodbujanje delavskih zadrug, pa tudi polno priznanje njihove aktivne vloge pri reševanju problemov brezposelnosti in socialne izključenosti ter kot zagovornikov ene najbolj naprednih, pravičnih in dostojanstvenih načinov urejenosti delovnih razmerij, ustvarjanja in razdeljevanja bogastva ter demokratizacije lastništva in gospodarstva.

6. Čeprav Mednarodna organizacija industrijskih, obrtniških in storitvenih zadrug povezuje tudi zadruge posameznih obrtnikov in druge oblike zadružnega upravljanja, ki temeljijo na osrednjih konceptih dela in proizvodnje, je ta deklaracija namenjena zlasti delavskim zadrugam. To ne izključuje, da bi se lahko, kolikor je le mogoče, uporabila za uporabniške zadruge, ki članstvo in lastništvo omogočajo tudi svojim delavcem, in sicer razlikovalno od preostalega članstva, tako da so njihovi interesi ustrezno zastopani, kot tudi uporabila za vse oblike upravljanja, ki podeljujejo posebno priznanje človeškemu delu in tistim, ki ga izvajajo, kot so delavske delniške družbe (*societades anónimas laborales* – SAL), ki svojim delavcem ponujajo ugodnosti zadružnega tipa, in na splošno vsa tista podjetja skupnostne narave, ki svojim članom poleg socialnih storitev zagotavljajo tudi posebna delovna razmerja.

I. TEMELJNE ZNAČILNOSTI

Izhajajoč iz definicije, vrednot in načel, ki so zapisana v Izjavi o zadružni identiteti (Manchester, 1995) in vključena v Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193 – Spodbujanje zadrug (2002),² imajo delavske zadruge naslednje temeljne značilnosti:

1. Njihov cilj je ustvarjanje in ohranjanje vzdržnih delovnih mest in ustvarjanje premoženja z namenom, da izboljšajo kakovost življenja delavcev članov*, ustvarijo dostojanstveno človeško delo, omogočajo delavsko demokratično samoupravljanje ter spodbujajo skupnost in lokalni razvoj.
2. Svobodno in prostovoljno članstvo njihovih članov, ki prispevajo svoje osebno delo in gospodarske vire, je pogojeno z obstojem delovnih mest.
3. Velja splošno pravilo, da delo opravljajo člani. To implicira, da je večina delavcev v posameznem delavskem zadružnem podjetju članov in nasprotno.
4. Razmerje med delavci člani in njihovo zadrugo je treba obravnavati kot drugačno od tistega pri konvencionalnem delu proti plačilu in kot pri avtonomnem individualnem delu.
5. Njihova notranja ureditev temelji na pravilih, za katera se demokratično dogovorijo in jih sprejmejo delavci člani.
6. Pri delovnih razmerjih in upravljanju ter pri uporabi in upravljanju proizvodnih sredstev morajo biti avtonomne in neodvisne od države in tretjih oseb.

II. NOTRANJA PRAVILA DELOVANJA

Pri svojem notranjem delovanju morajo delavske zadruge upoštevati naslednja pravila. Delavske zadruge bodo:

² Zadruga je »avtonomno združenje oseb, prostovoljno povezanih z namenom, da na skupne ekonomske, družbene in kulturne potrebe ter prizadevanja odgovarjajo prek podjetja v skupni lasti, ki ga upravljajo demokratično« (Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193, 2. člen). Zadržna načela so: »prostovoljno in odprto članstvo, demokratično upravljanje članov, ekonomska udeležba članov, avtonomija in neodvisnost, izobraževanje, usposabljanje in obveščanje, sodelovanje med zadrugami in skrb za skupnost« (Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193, 3.b člen). Vrednote zadrug so: »samopomoč, samoodgovornost, demokratičnost, enakost, pravičnost in solidarnost; prav tako etične vrednote poštenosti, odprtosti, družbene odgovornosti in skrbi za druge« (Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193, 3.a člen).

* Termin »worker-member« iz angleščine prevajamo kot »delavec član« brez vezaja. Pomensko gre za opis delavca, ki je hkrati član, in nasprotno, člana, ki je hkrati delavec (op. prev.).

1. svojim članom dale pravično nadomestilo za opravljeno delo, upoštevajoč funkcijo, odgovornost, kompleksnost in specifičnost, ki jo zahteva njihovo delovno mesto, produktivnost in ekonomske zmožnosti podjetja, ter pri tem poskušale čim bolj zmanjšati razliko med najvišjim in najnižjim nadomestilom;
2. pripomogle k večanju kapitala in primerni rasti nedeljivih rezerv in skladov;
3. delovna mesta opremile s fizičnimi in tehničnimi sredstvi, namen katerih je doseči ustrezno delovanje in ustvariti dobro organizacijsko klimo;
4. svoje delavce člane varovale s primernimi sistemi blaginje, socialne varnosti in zdravja na delovnem mestu ter spoštovale veljavne standarde na področjih materinstva, varstva otrok in dela mladoletnih oseb;
5. izvajale demokracijo v trenutkih, ki so za organizacijo odločilnega pomena, ter na vseh stopnjah procesa upravljanja;
6. zagotavljale trajno izobraževanje in usposabljanje za izboljšanje veščin svojih članov ter jih obveščale z namenom, da zagotovijo strokovno znanje in razvoj modela delavskih zadrug ter spodbujajo inovacije in dobro upravljanje;
7. pripomogle k izboljšanju življenjskih razmer družin in trajnostnemu razvoju skupnosti;
8. odločno delovale proti ukrepom, ki delovne razmere delavcev, ki služijo plače, spreminjajo v bolj prožne ali prekarne, in proti delovanju kot konvencionalni posredniki dela.

III. ODNOSI Z ZADRUŽNIM GIBANJEM

Zadružno gibanje v celoti močno nagovarjamo, da naj:

1. spodbujanje delavskih zadrug postavi kot eno glavnih prednostnih nalog v svetovnem zadružnem gibanju ter naj učinkovito pripomore k ustvarjanju novih tovrstnih podjetij;
2. vzpostavi strateška zaveznitva, ki spodbujajo razvoj delavskih zadrug in omogočajo njihove podjetniške projekte, vključno z dostopom do ustreznega financiranja in promocijo storitev, ki jih ponujajo, ter proizvodov, ki jih proizvajajo;
3. vzpostavi mehanizme formiranja kapitala v delavskih zadrugah, vključno s

prispevki v te mehanizme v obliki tveganega kapitala iz zadrug drugih kategorij, vključno z ekonomsko kompenzacijo, ki pokriva oportunitetne stroške in ustrezno participacijo v upravljanju, ne da bi ta ogrozila avtonomnost in neodvisnost;

4. spodbuja predstavniške organizacije delavskih zadrug na lokalni, nacionalni, regionalni in mednarodni ravni ter njihovo medsebojno sodelovanje; podpira ustvarjanje subjektov druge ravni, podjetniških skupin in konzorcijev ter skupnih socialnoekonomskih dogovorov med zadrugami z namenom zagotavljanja učinkovitih podjetniških storitev in krepitev združnega gibanja; si prizadeva za model družbe, ki ga določata socialna vključenost in solidarnost;³
5. spodbuja pobude, ki zagotavljajo, da država v svojih različnih vejah oblasti ustvarja in izboljšuje mehanizme za razvoj tovrstnih zadrug, vključno s pomembno in primerno zakonodajo; to vključuje tudi podporo peticijam, naslovljenim na predstavnike parlamenta z namenom omogočanja tovrstne zakonodaje;
6. spodbuja, kolikor je to mogoče, da se delavci v zadrugi, ki delajo za plačilo, vključijo kot delavci člani.

IV. ODNOSI Z DRŽAVO IN REGIONALNIMI TER MEDVLADNIMI INSTITUCIJAMI

1. Vlade bi morale razumeti pomembnost spodbujanja in razvoja delavskih zadrug kot učinkovitih akterjev pri ustvarjanju delovnih mest in vključevanju brezposelnih družbenih skupin v zaposlitev. Zato vlade ne smejo diskriminirati delavskih zadrug ter bi morale spodbujanje in razvoj takšne oblike podjetij vključiti v svoje politike in programe, da bi se tako bojevale proti nekaterim od večjih svetovnih problemov, kot sta brezposelnost in neenakost, ki so posledica izključujoče globalizacije in razvoja.
2. S ciljem, da združno delavsko lastništvo postane realna možnost, bi države morale vzpostaviti nacionalne in regionalne regulativne sheme, ki prepoznajo specifično pravno naravo tovrstnih zadrug ter jim omogočajo ustvarjanje dobrin ali storitev pod optimalnimi pogoji ter omogočajo razvoj njihove celotne podjetniške kreativnosti in potenciala v interesu njihovih delavcev članov in celotne skupnosti.

³ »Sprejemanje posebnih ukrepov naj se spodbuja, da se zadrugam kot podjetjem in organizacijam, ki jih navdihuje solidarnost, omogoči, da odgovorijo na potrebe svojih članov in potrebe družbe, vključno s tistimi iz prikrajšanih skupin s ciljem doseganja njihove socialne vključenosti.« (Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193, 5. člen)

3. Države bi morale zlasti:

- v svoji zakonodaji priznati, da je združno delavsko lastništvo pogojeno z delom in industrijskimi odnosi, ki se razlikujejo od dela proti plačilu in samozaposlitve ali neodvisnega dela, in sprejeti, da delavske zadrugе privzemajo ustrezne norme in predpise;
- zagotoviti uporabo splošne delavske zakonodaje delavcem v zadrugah, ki niso člani in s katerimi so vzpostavljena konvencionalna razmerja dela proti plačilu;
- pri delavskih zadrugah uporabljati koncept *dostojnega dela* Mednarodne organizacije dela ter jasna, natančna in koherentna določila, ki urejajo socialno varnost na področju zdravstva, pokojnin, zavarovanja za primer brezposelnosti ter zdravja in varstva pri delu in pri tem upoštevati njihova specifična delovna razmerja;
- opredeliti specifična zakonska določila, ki urejajo davčni režim in samoupravno organiziranost delavskih zadrug, ki bodo omogočila in spodbujala njihov razvoj.

Da lahko država zadrugе ustrezno obravnava, morajo te biti registrirane in/ali zavezane k reviziji.

4. Vlade bi morale zagotoviti dostopnost ustreznih pogojev financiranja podjetniških projektov delavskih zadrug, tako da ustvarijo specifične javne sklade ali jamstva za posojila ali zaveze; vse za dostop do finančnih virov in promocijo ekonomskega zavezništva z združnim gibanjem.
5. Države ter regionalne in medvladne organizacije bi morale spodbujati projekte, ki temeljijo na izmenjavi uspešnih izkušenj, na razvoju struktur podjetniške in institucionalne podpore delavskim zadrugam in informacijah o njih, projekte v okviru mednarodnega in regionalnega sodelovanja ter projekte za ustvarjanje delovnih mest, trajnostne podjetniške pobude, enakost spolov in boj proti revščini in marginalizaciji.
6. Združno delavsko lastništvo bi se moralo spodbujati kot možnost in podjetniški model, tako v postopkih poslovnih sprememb in prestrukturiranja podjetij, v zagonskih podjetjih, pri privatizacijah, preoblikovanju podjetij v krizi in prenosu podjetij brez dedičev, kakor tudi pri podeljevanju koncesij za izvajanje storitev in javnem naročanju, pri katerih bi država morala določiti pogojne klavzule, ki bi spodbujale lokalni razvoj skozi delavska združna podjetja.

7. V kontekstu odnosov z državo je pomembno opozoriti na smernice Priporočila Mednarodne organizacije dela o nujnosti prizadevanja v smeri konsolidacije specifičnega sektorja gospodarstva, ki vključuje tudi zadruga.⁴ Gre za sektor, v katerem dobiček ni prva motivacija in za katerega so značilne solidarnost, participacija in ekonomska demokracija.

V. ODNOSI Z ORGANIZACIJAMI DELODAJALCEV

Organizacije delodajalcev lahko promovirajo razvoj združnega delavskega lastništva kot podjetniško obliko, ki ima kot prvi cilj ustvarjanje vzdržnih in dostojnih delovnih mest s podjetniško dodano vrednostjo in kot primerno izhodno strategijo za okrevanje podjetij v krizi ali podjetij v likvidaciji ob upoštevanju avtonomije, omogočanju svobodnega podjetniškega razvoja in brez zlorabljanja te povezovalne oblike dela za kršenje pravic delavcev.

VI. ODNOSI Z DELAVSKIMI ORGANIZACIJAMI

Združno gibanje mora biti v stalnem dialogu tako s sindikati kot s predstavniki delavcev, da obe strani razumeta tako lastnosti in bistvo združnega delavskega lastništva kot izrazite modalitete delovnih razmerij in lastništva,⁵ ki presega tipične konflikte dela proti plačilu, ter da jih podpirajo v luči njihovega pomena in priložnosti, ki jo dajejo človeški družbi.

Ta deklaracija je v korespondenci s Priporočilom Mednarodne organizacije dela 193, ki so ga potrdile vlade, delavske organizacije in organizacije delodajalcev po vsem svetu.⁶ Tako upamo, da bodo te o njej razmislile z vso resnostjo, da bi tako pripomogle k odpravi velikih svetovnih problemov brezposelnosti, ki pestijo človeštvo ter ogrožajo svetovni mir in človekove pravice.

Prevod: Jezikovna zadruga Soglasnik in Združenje Center alternativne in avtonomne produkcije – CAAP.

⁴ »V uravnoteženi družbi so potrebni močan javni in zasebni sektor ter močan združni, vzajemni ter drugi socialni in nevladni sektor.« (Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193, 6. člen) »Razvijajo naj se ukrepi, s katerimi se spodbuja potencial zadrug v vseh državah, ne glede na njihovo stopnjo razvoja, da se njim in njihovem članstvu zagotovi pomoč pri /.../ vzpostavljanju in širitvi uspešnega in dinamičnega sektorja gospodarstva, kamor spadajo zadruga, ki odgovarja na družbene in gospodarske potrebe skupnosti.« (Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193, 4. člen)

⁵ V tem smislu Priporočilo Mednarodne organizacije dela 193 določa, da naj se »organizacije delavcev /.../ spodbuja k /.../ spodbujanju izvajanja pravic delavcev članov zadrug« (16.g člen).

⁶ Priporočilo določa da naj se »spodbujanje zadrug /.../ obravnava kot eden od stebrov nacionalnega in mednarodnega gospodarskega in socialnega razvoja« (6. člen (1)).

Svetovni standardi socialnih zadrug¹

Od sedemdesetih let naprej po vsem svetu nastajajo nove vrste zadrug, ki odgovarjajo na nezadovoljene potrebe ljudi, predvsem na področju zagotavljanja socialnih storitev in vključevanja na trg dela. V nekaterih državah so te nove vrste zadrug postopoma pridobile lasten pravni status. Imenujejo se različno, denimo socialna zadruga, socialna solidarnostna zadruga, zadruga za družbeno pobudo, solidarnostna zadruga in zadružna družba s kolektivnim interesom. Vse pa poudarjajo pomembnost tega novega pojava v okviru zadružnega gibanja.

Kot mednarodna organizacija, ki zastopa »industrijske, obrtniške, storitvene in socialne zadruge ter zadruge z delavskim lastništvom«,² je CICOPA s svojimi člani organizirala dveletni posvetovalni proces, da bi razvila skupni koncept, ki zadeva to vrsto zadrug. Rezultat tega procesa so Svetovni standardi socialnih zadrug. Standarde je vsebinsko potrdila skupščina CICOPA, ki je potekala v Ženevi 18. novembra 2009, v svoji končni obliki pa so bili sprejeti 16. novembra 2011 na skupščini CICOPA v Cancunu v Mehiki.

1. Socialne zadruge kot nova oblika zadrug v zadružnem gibanju

Socialne zadruge so eden glavnih odgovorov zadružnega gibanja na vedno nove potrebe ljudi. Trdno so zasnovane na mednarodno dogovorjeni definiciji, vrednotah in načelih zadružništva, obenem pa imajo še dodatne, svojevrstne značilnosti.

¹ Dokument je nastal pod okriljem Mednarodne organizacije industrijskih, obrtniških in storitvenih zadrug (*International Organisation of Industrial, Artisanal and Service Producers' Co-operatives* – CICOPA) in je bil v svoji končni obliki sprejet leta 2011 na skupščini CICOPA v Cancunu 2011.

² Pravila CICOPA, člen 1.3.

- Zaradi različnih nacionalnih in regionalnih kontekstov se umestitev socialnih zadrug v združnem gibanju med državami razlikuje.
- Kljub takšnim razlikam pa imajo socialne zadrug v osnovi enake dogovorjene standarde združnega modela, in sicer definicijo, vrednote in načela delovanja, zapisana v Izjavi o združni identiteti (Manchester, 1995) in v Priporočilu Mednarodne organizacije dela 193 – Spodbujanje zadrug (Ženeva, 2002). Imajo pa tudi nekaj pomembnih značilnosti, zaradi katerih se razlikujejo od drugih vrst zadrug.

2. Glavne značilnosti

2.1 *Eksplicitno poslanstvo: delovanje v splošnem interesu*

Najpomembnejša značilnost socialnih zadrug je, da kot svoj glavni namen izrecno opredeljujejo delovanje v splošnem interesu, to poslanstvo pa neposredno uresničujejo s proizvodnjo blaga in ponujanjem storitev v splošnem interesu. Vključevanje na trg dela, ki je ključna naloga številnih socialnih zadrug, moramo obravnavati kot storitev v splošnem interesu za vse namene, ne glede na vrste blaga ali storitev, ki jih ponuja zadruga.

- Zadrug že od samega začetka združnega gibanja in v skladu z zgoraj omenjenimi mednarodno dogovorjenimi standardi na splošno temeljijo na skupnih potrebah in željah ljudi ter imajo zato že same po sebi socialno razsežnost, ne glede na vrsto zadrug. Poleg tega sedmo načelo združništva jasno navaja skrb zadrug za skupnost.
- Kljub temu je sledenje poslanstvu splošnega interesa kot prvotni namen glavna značilnost socialnih zadrug. Koncept splošnega interesa je povezan s temeljnimi potrebami ljudi na nekem ozemlju ali v skupnosti, zajema pa vse prebivalce tega določenega območja. Socialne zadrug pogosto opravljajo dejavnosti v splošnem interesu, ki jih je javni sektor opustil ali izpustil.
- Socialne zadrug svoje poslanstvo delovanja v splošnem interesu neposredno uresničujejo s proizvodnjo blaga in ponujanjem storitev v splošnem interesu. To poslanstvo socialnih zadrug ni sredstvo za doseg drugih ciljev, ampak je delovanje v splošnem interesu glavni razlog obstoja teh zadrug.

2.2 *Nedržavni značaj*

V skladu s četrtem načelom združništva (avtonomija in neodvisnost) so socialne zadrug ndržavni subjekti. Kot take morajo biti dejansko neodvisne od javnega sektorja in drugih subjektov, ne glede na oblike in zneske morebitne pomoči, ki jo prejemajo, morebitne partnerske sporazume z državnimi organi in celo morebitno zastopanje državnih organov v okviru njihovega članstva.

- Kot vse druge zadruge so tudi socialne zadruge nedržavni gospodarski subjekti, ki temeljijo na svobodnem združevanju oseb. Ker pa gre za dejavnosti v splošnem interesu, so pogosto financirane iz javnega proračuna.

- Če bi socialne zadruge zlorabljali kot instrumente javnih organov ali drugih subjektov, bi s tem ogrozili njihov zadružni značaj samostojnih in neodvisnih subjektov.

- Če so socialne zadruge pri svoji osnovni dejavnosti odvisne predvsem od rednih javnih subvencij, le težko ohranjajo svojo neodvisnost od oblasti. Zato bi se pri opravljanju osnovne dejavnosti morale izogibati preveliki odvisnosti od rednih javnih subvencij.

- Da bi se socialne zadruge izognile prevelikemu vplivu in nadzoru javnih organov, bi morala biti tudi glasovalna moč javnih organov v strukturi upravljanja zadruga – kadar so javni organi lahko člani socialne zadruga – vedno manjša od članov zadruga, ki so zasebne pravne ali fizične osebe.

2.3 Večdeležniška³ struktura članstva

Pomembna značilnost socialnih zadrug je upravljalna struktura, ki potencialno ali dejansko temelji na večdeležniškem članstvu.

- Poslanstvo socialnih zadrug, da delujejo v splošnem interesu, pomeni, da lahko vključujejo različne vrste deležnikov, na primer delavce, uporabnike, lokalne oblasti, različne pravne osebe.

- Večdeležniška struktura članstva je vzorec upravljanja, po katerem so (lahko) člani zadruga različni deležniki, ki skupaj posedujejo in demokratično soupravljajo podjetje. Ta večdeležniška struktura upravljanja je inovativen prispevek socialnih zadrug k razvoju demokratičnega in participativnega upravljanja ter je odgovor na njihovo poslanstvo delovanja v splošnem interesu in njegovo učinkovito izvajanje.

2.4 Znatna zastopanost delavcev članov⁴

Delavci morajo biti v članstvu zastopani na vseh ravneh strukture upravljanja socialne zadruga. Njihova zastopanost mora biti v vsaki upravni strukturi večja od tretjine glasov. V socialnih zadrugah s poudarkom na vključevanju na trg dela bi morale biti vsaj 51 % članov delavcev (prikrajšanih delavcev in drugih delavcev skupaj). V obeh primerih mora biti vsaj 51 % delavcev tudi članov zadruga. Poleg tega morajo za delavce člane veljati vsi standardi Svetovne deklaracije o delavskih zadrugah.

³ Termin *multistakeholder* prevajamo kot »večdeležniški« (op. prev.).

⁴ Termin *worker-member* iz angleščine prevajamo kot »delavec član« brez vezaja. Pomensko gre za opis delavca, ki je hkrati član, in nasprotno, člana, ki je hkrati delavec (op. prev.).

- Medtem ko se sestava strukture večdeležniškega upravljanja lahko razlikuje glede na različne okoliščine, morajo biti delavci člani znatno zastopani v vseh mogočih strukturah upravljanja, saj so vedno eden glavnih deležnikov v socialnih zadrugah – bodisi kot ponudniki storitev bodisi kot upravičenci dejavnosti vključevanja na trg dela.
- Znatna zastopanost delavcev članov je lahko pomembna prednost za razvoj socialnih zadrug. Prvič, delavcem omogoča več sodelovanja pri snovanju in proizvodnji izdelkov in storitev v splošnem interesu, s čimer se spodbujajo organizacijska in tehnična inovativnost ter motivacija delavcev. Pri zagotavljanju osebnih storitev imajo delavci ključno vlogo kot neposredni ponudniki storitev, njihova stopnja motivacije pa je ključna za visoko kakovost storitev. Drugič, njihova zastopanost v strukturah upravljanja lahko izenačuje in dopolnjuje interese uporabnikov.
- V specifičnem primeru socialnih zadrug za vključevanje na trg dela lahko vključevanje prikrajšanih delavcev v strukturo upravljanja zagotovi učinkovit proces integracije.
- Poleg tega so zbrane izkušnje pokazale, da če želimo zagotoviti dejansko vključevanje na trg dela ob upoštevanju gospodarske razsežnosti podjetja in se izogniti oportunistični uporabi te oblike zadruga, morajo prikrajšani delavci pomeniti od 30 do 50 % vseh delavcev.

2.5 **Prepoved delitve ali omejitev delitev presežka**

Medtem ko lahko zadruga del svojega presežka uporabijo v korist članov sorazmerno z obsegom njihovega poslovanja z zadrugo (tretje načelo zadružništva), socialne zadruga presežek delijo v omejenem obsegu ali ga sploh ne delijo. Vendar je treba ta način uporabe tretjega načela zadružništva prilagoditi posameznemu primeru.

- Ker je delitev presežka članom zadruga sorazmerna z obsegom poslovanja med posameznim članom in zadrugo, gre za prilagoditev cene transakcij.
- Socialne zadruga z večdeležniškim članstvom morajo pri delitvi presežkov upoštevati različne vrste poslovanja z različnimi vrstami članov deležnikov.⁵ Ne glede na način plačila pri poslovanju (neposredno plačilo uporabnika ali tretje osebe ali delno ali celotno plačilo iz javnih shem) imajo lahko uporabniki člani,⁶ ki so hkrati tudi deležniki socialne zadruga, večjo željo po izboljšani storitvi in/ali nižjem strošku storitve kot po tem, da bi dobili izplačan delež presežka; gre namreč za storitev v splošnem interesu.

⁵ Termin *member-stakeholder* prevajamo kot »član deležnik« brez vezaja. Gre za pomen, ki poudarja, da govorimo o večdeležniški strukturi članstva (op. prev.).

⁶ Termin *user-members* prevajamo kot »uporabniki člani« brez vezaja (op. prev.).

- Prepoved delitve ali omejitev delitev presežka v socialnih zadrugah potrjuje, da je poslanstvo delovanja v splošnem interesu njihov glavni cilj.

3. Priporočila za javne organe

Javni organi na različnih ravneh bi pri obravnavi socialnih zadrug morali upoštevati naslednja priporočila.

1. Proces institucionalizacije in oblikovanja politik bi moral temeljiti na mnenjih in stališčih deležnikov, zlasti samih socialnih zadrug in njihovih reprezentativnih organizacij, če te že obstajajo.

2. Javni organi bi morali ustrezno prepoznavati specifičnost socialnih zadrug kot podjetij, ki delujejo v splošnem interesu.

3. Ob uvajanju nove zakonodaje o socialnih zadrugah bi morali javni organi upoštevati sedanje standarde, ki temeljijo na izkušnjah in znanju akterjev na tem področju.

4. Pri oblikovanju politik, zlasti na področju storitev v splošnem interesu, socialnega vključevanja, lokalnega razvoja in razvoja podjetij, bi morali javni organi upoštevati posebne značilnosti socialnih zadrug.

- Ker je poslanstvo socialnih zadrug delovanje v splošnem interesu, so lahko vključene v dejavnosti, ki so večinsko javno financirane in se izvajajo v sodelovanju z javnimi organi.

- Namen zgornjih priporočil ni zahtevati prednostne obravnave socialnih zadrug, temveč tem zadrugam le omogočiti, da lahko v celoti izvajajo svoje poslanstvo delovanja v splošnem interesu.

- Državne pomoči, dodeljene posebej socialnim zadrugam, zlasti za vključevanje prikrajšanih delavcev, je treba razumeti kot pošteno nadomestilo za storitev v splošnem interesu, vključujoč zmanjšano delazmožnost prikrajšanih delavcev ali dodatne stroške zaradi skrbi zanje.

- Socialne zadruge je treba vključiti kot ključne partnerje pri načrtovanju politik, saj so akterji na terenu.

Prevod: Jezikovna zadruha Soglasnik in Združenje Center alternativne in avtonomne produkcije – CAAP.